

Islandija

// Davorin Tome

Islandija: Otok v Atlantskem oceanu, tik pod severnim polarnim krogom, na sredini med Ameriko in Evropo. S 103.000 km² drugi največji evropski otok; ima 320.000 prebivalcev, od katerih jih polovica živi v glavnem mestu Reykjavik. Dolžina obale skoraj 5.000 km. Šestdeset odstotkov površine pokriva tundra, preostalo so puščave, snežišča in ledeniki. Najvišji vrh 2110 m. Valuta islandska krona, internetna končnica »is«.

Podnebje: subpolarno, oceansko. Zaradi toplega severno-atlantskega oceanskega toka zimske temperature niso ekstremno nizke. Povprečna januarska temperatura ob obali -2 °C, povprečna julijska 10 °C; na jugu več padavin kot na severu otoka. Poleti se ne znoči, pozimi svetlo le nekaj ur na dan.

Flora: v tako neporaščeni deželi ni pričakovati pestre flore. Gozdov ni, vegetacija uspeva pretežno le v dolinah. Veliko dolin so ljudje v preteklosti osušili in spremenili v kulturno krajino – travnike in pašnike. Vrsta, ki junija najbolj bode v oči, je *Lupinus nootkatensis*, ki v modro obarva cele doline.

Ptice: opaženih okoli 320 vrst, rednih gnezdilcev kakih 70 vrst, večina med njimi selivke. Največ morskih vrst ptic, nekatere imajo v svetovnem merilu tu pomembno velike populacije, pevk le okoli 10 vrst. Tri vrste, ledni slapnik (*Gavia immer*), islandski zvonec (*Bucephala islandica*) in harlekinka (*Histrionicus histrionicus*), po izvoru ameriške, edino redno gnezdišče v Evropi na Islandiji. Najbolj ogrožene so ptice mokrišč – posledica človekovih posegov v pokrajino (kaj pa drugega!).

Kje opazovati ptice: Na Islandiji je toliko vrst, ki so v Sloveniji izjemno redke, da bomo zanimivosti odkrili kjerkoli na otoku – tudi v glavnem mestu. Nekaj lokacij, ki jih priporočajo domačini: Hafnaberg, Alftanes, Latrabjarg, jezero Myvatn, Dyrhoaley, Husey. Nekaj več (tudi več informacij) v knjigah (glej na koncu)!

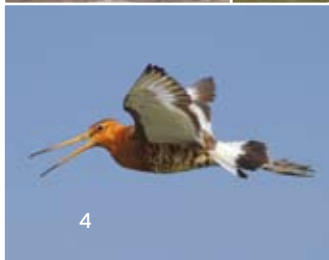
1

2

3

4

5

6

Kdor rad potuje in ga na tujem bolj zanima (živa ali neživa) narava kot nakupovalna središča in plaže, polne ljudi, je država, ki je petkrat večja od Slovenije, prebivalcev pa ima zgolj za eno Ljubljano, dober obet – kjer je ljudi malo, je narave običajno veliko. Islandija je že tak primer. Pravijo ji tudi dežela ognja in ledu. Vulkanov in podobnih geoloških pojavov je res veliko, tudi ledeniki so za nekoga izpod Alp nepredstavljivo veliki. A gejziri, tokovi strjene lave, žveplo bruhajoče sulfatare in vrela voda, ki teče kar izpod kamnov, niso niti pol tako močno vznemirile moje duše kot islandske ptice!

Zemljevid: Uporabljen z dovoljenjem »The General Libraries, The University of Texas at Austin«.

1: Strokkur – trenutno edini delujoči gejzir na Islandiji.

2: Harlekinka (*Histrionicus histrionicus*) prihaja iz Amerike. Naseljuje celinske vode celotne Islandije, ni pa zelo pogosta.

3: Glavna cerkev v Reykjavíku je najvišja zgradba na otoku.

4: Značilno črno obarvana repna peresa črnorepega kljunača (*Limosa limosa*).

5: Islandski konji se pasejo v velikem številu po vseh nižinah.

6: Ptice pevke so zastopane z malo vrstami. Od strnadov na otoku najdemo le snežnega (*Plectrophenax nivalis*).

7: Značilna podoba Islandije: vse leto zasneženi vrhovi, skopo poraščena pobočja in zelene, redko poseljene doline.

foto: vse Davorin Tome

8

8: Polarne čigre (*Sterna paradisaea*) veljajo za ptice z najdaljšo selitveno potjo. Kmalu po gnezdenju se odpravijo prezimovat polovico zemeljske oble daleč, na obale okoli Antarktike.

9: Tjulanji (*Phoca vitulina*) so plašni, kot je lovna divjad povsod po svetu.

10: Velike govnačke (*Catharacta skua*) se drži sloves agresivne ptice. V resnici je, če jo samo opazuješ, zelo miroljubna.

9

10

Prav zanimivo je, kako si predstavljaš deželo, preden jo obiščeš prvič. Podobe v glavi so dobro pregnetena mešanica dejstev, ki jih prebereš v knjigah, in poljudno predstavljenih zgodbic ljudi, ki so tam že bili. Vse skupaj je začinjeno še z delčkom fantazije in vznemirjenja, ki ju dodaja skrito pričakovanje, zaradi katerega se sploh odpraviš na pot. Zaradi vsega tega so predstave o deželi precej popačene.

Na primer gejziri. Po islandskem gejziru vse podobne naravne pojave po svetu imenujemo z besedo »gejzir«. Nič čudnega torej, če sem, preden sem prišel na Islandijo, živel pod vtisom, da so gejziri na Islandiji vsaj tako pogosti, kot je pri nas ime Francelj. Pa niso! V resnici imajo le enega omembe vrednega. Podobno je s kopanjem v naravnih vodah. Islandija leži tik pod polarnim krogom, v precej mrzlem podnebnem pasu. A zaradi številnih geo-termalnih pojavov novinec v deželi pričakuje, da bo kopanje v toplih izviroh možno na vsakem koraku. Spet napaka! Termalnih izvirov je res veliko, toda voda v njih je blizu vrelišča; voda v jezerih in rekah, po drugi strani, ki jih prav tako ne manjka, je blizu ledišča, saj priteče izpod ledenikov. Torej, če nisi ravno kaveljc ali korenina, se kopaš le v bazenu ali banji, tako kot doma.

Osrednje gorstvo Islandije sestavlja okoli 130 vulkanov, med katerimi je večina že ugaslih. Nekaj čez deset je še aktivnih. To ne pomeni, da ves čas bruhajo lavo, le da še niso rekli zadnje besede, kljub temu da trenutno mirujejo. Prav v letu 2010 se je za nekaj časa prebudil vulkan Eyjafjallajökull. Še mesec dni pred našim prihodom je polnil časopisne vrstice po svetu,

ko je z izbruhanim pepelom v ozračju hromil letalski promet polovice sveta in grozil, da bo tudi naš izlet odpovedan. Toda ob koncu junija, ko smo šli na pot, se je že povsem umiril. Iz žrela vseh 14 dni potepanja ni izpustil niti enega oblčka. Zadnjo večjo aktivnost pred tem so zabeležili pred skoraj 200 leti.

Velika živa narava

Največji domorodni kopenski sesalec na Islandiji je polarna lisica (*Alopex lagopus*). Občasno menda na kakšni ledeni gori priplava tudi polarni medved (*Ursus maritimus*), a prav dolgo na otoku, kjer je kljub vsemu veliko lovcev, ne zdrži. Strast domačinov do lova je vendarle mogoče razložiti. Še ne dolgo tega je bil namreč lov zanje način preživetja, saj si tako visoko na severu od poljedelstva in živinoreje ne moreš obetati kaj dosti. Danes, ko je svet postal globalna vas, ko tudi na Islandiji dobiš vse, kar ponuja tržišče na ameriški, evropski, tudi azijski celine, je lov ostal bolj kot tradicija. Nekakšna grda razvada, kot je na primer pri nas vrtanje po nosu! Posledice so sicer različne, a obojega se težko odvašiš.

V morju okoli otoka je sesalcev bistveno več in tudi večji so. Tjulanji (*Phoca vitulina*) so plašni kot le kaj (zaradi lova), kiti pa se na ljudi požvižgajo. To vem iz lastne izkušnje. Kapitan na ladji, ki vozi turiste na opazovanje kitov, je obljubljal zanesljivo srečanje z njimi. Sprva mu nisem verjel, potem pa me je prepričal plakat, na katerem je bil kit fotografiran ob ladji, na katero smo se vkrcali, v skoku do popka iz vode. Na koncu dvournega križarjenja po fjordu sem od vseh kapitanovih obljub doživel le skodelico vroče čokolade, postrežene

11

12

na zibajočem se krovu, sekundo dolg pogled na hrbet ščukastega kita (*Balaenoptera* sp.), ki se je pred nami izbočil za laket nad gladino morja, in kot nenapovedani bonus, ki je bil zastonj, morsko bolezen. Edini kit tega dne v zalivu ni bežal pred nami, le ignoriral nas je, saj je očitno imel pametnejše delo, kakršno je »showbusiness«.

Svet ptic

Svet ptic na Islandiji je zelo drugačen od sveta ptic pri nas. Pevk skorajda ni. Ni sinic, škrjancev, od drozgov je le vinski (*Turdus iliacus*), od cip le travniška (*Anthus pratensis*), od strnadov le snežni (*Plectrophenax nivalis*). Stržek (*Troglodytes troglodytes*), ena redkih znank iz domačih krajev, poje drugače kot pri nas – a še vedno prepoznavno; tu in tam ob vodah z repom potresava bela pastirica (*Motacilla alba*), v kamniti, z vegetacijo skopi pokrajini prepoznaš kupčarja (*Oenanthe oenanthe*). Ko hodiš po mestu, te stalno spremlja neprijeten občutek, da nekaj manjka. Ni kosov, ni vrabcev, še domačih golobov je manj, kot bi pričakoval. A vsa ta revščina se ti več kakor samo oddolži z nepevkami.

Malih škurhov (*Numenius phaeopus*) je toliko, da silijo že v naselja, kjer posedajo po uličnih svetilkah. Navajen jadranske scene bi jih visoko na lučeh lahko še zamenjal za mlade galebe, če ne bi imeli tako dolgega kljuna. Zlate prosenke (*Pluvialis apricaria*) lahko opazuješ ob obalah, na travnikih, v močvirjih, na robu naselij, ob cestah, v puščavi. Tako rekoč kamor koli smo stopili, vedno se nam je pridružila kakšna, ki se je, dokler se nismo umaknili, ves čas razburjeno oglašala. Po štirinajstih dneh so se nam zdele že kot najbolj raz-

vajen otrok na svetu, ki prav z ničimer ni zadovoljen in čisto nikoli ne neha nergati. Nepozabna so bila srečanja s kozico (*Gallinago gallinago*), še posebej zadnje – zgodba se mi je gotovo vtisnila v spomin, ker je podkrepljena s ščepcem domače nostalgije. Pred kakšnimi desetimi leti sem namreč nehal vsako pomlad hoditi na Ljubljansko barje iskat svatovsko brenčanje kozice, ker sem izgubil upanje, da jo bom tam še kdaj slišal. Ko sem predzadnji dan islandskega izleta pred hišo, v kateri smo spali, do polnoči prav po pobalinsko koval načrt, kako bi izlet podaljšali vsaj še za kakšen teden, sta mi družbo delala pločevinka piva in v zraku nad mano kozica. Na višku poletja na Islandiji ni noči. Kozice s svatovskim letom neutrudno označujejo svoje teritorije 24 ur na dan, tudi v naseljih, če le niso preveč strnjene. Ljudje, kot pojava, jim očitno nismo moteči, uničuječe za njih je to, kar počnemo z okoljem.

Bližnja srečanja

Bližnja srečanja bi lahko opisal z večino ptic, saj niso plašne. Brez večjega naprezanja in skrivanja se jim približaš na deset metrov. Izjema so gosi in labodi – razlog je isti, zaradi katerega polarni medvedi na Islandiji niso stalno naseljeni. Še posebej adrenalinsko pa je bilo bližnje srečanje s tremi vrstami.

Mormoni (*Fratercula arctica*) so pogosti gnezdilci v ptičjih pečinah. Ptičje pečine imenujemo navpične obalne skalne stene, na katerih gnezdijo morske ptice. V nasprotju z drugimi pticami se mormoni ne zadržujejo v samih stenah, temveč zgoraj, kjer se končajo - v zemljo si skopljejo gnezdilne rove. Na večini lokacij so dokaj plašni, saj jih ljudje še vedno lovijo za meso, razen na

11: Na ptičjih pečinah so stojišča zasedena – njorka (*Alca torda*).

12: Okoli tri četrtnine otoka je praktično neporaslega, desetino prekrivajo ledeniki.

foto: vse Davorin Tome

13

13: Rdečenogi martinec (*Tringa totanus*) v gnezditveno obarvanem perju.

14: Galebi so elegantni jadranci, a ledni vihariki (*Fulmarus glacialis*) jih prekašajo tako v eleganci kot vzdržljivosti.

foto: obe Davorin Tome

1: Med obsežnim in že 111 let trajajočim božičnim štetjem ptic v Ameriki popisovalci popišejo tudi rdečega kardinala (*Cardinalis cardinalis*). Ptica je bila zaradi žarečih barv in posebnega petja v preteklosti priljubljen hišni ljubljencek. V ZDA in Kanadi so jo zato zaščitili z zakonom, ki prepoveduje in kaznuje njeno prodajo.
foto: Jerry Acton

14

največji evropski pečini, Latrabjarg. Tu so trajno zavarovani in navajeni obiskov ljudi. Če se usedeš povsem na rob, priletijo, ko se vrnejo z lova na morju, in pristanejo brez strahu le meter ali dva od tebe. Neprijetno je le, če se ti od navdušenja v glavi zavrti. Štirinajst kilometrov dolga ptičja pečina ima na najnižjem delu sto, na najvišjem pa štiristo metrov globok prepad.

Koliko je gnezdilnih kolonij polarnih čiger (*Sterna paradisaea*) na Islandiji, ne ve nihče. V vsaki je najmanj 1.000 parov, v večini bistveno več. Kar nekaj kolonij je ob cestah, tako da najbolj predrzne samice svoja borna gnezda naredijo kar na cestni bankini – ena izmed posledic je ta, da je vozni pas poln povoženih mladičev. Adrenalinsko pa je, ko se na takšno cesto odpraviš peš, brez vozila. V svoji maniri te čigre skušajo po svojih najboljših močeh pregnati. Po deset, dvajset hkrati se jih požene proti tebi. Ob predirljivem kričanju te zasujejo z iztrebki, obmetavajo te s kamenjem, najbolj drzne te s kljunom in nogami napadejo tudi fizično. Edina predaja, ki jo razumejo, je, da pobegneš, od koder si prišel, ali pa da se uležeš na tla. Človek na trebuhu je za čigre jasen znak premirja. To jih tako umiri, da se v trenutku začnejo vesti, kakor da ste že od nekdaj njihovi najboljši prijatelji.

Polarne čigre so po stasu v rangi zelo vitkih grlic. Ko te napadejo, se še nekako prepričaš »le kaj mi pa morejo«! Ko se iz oči v oči znajdeš s ptico velikosti kanje, ki na ogromnem travniku brez enega grmička ali balvana za kritje z vso hitrostjo leti naravnost proti tebi, nobeno prepričevanje ne zaleže. K sreči velike govnačke (*Catharacta skua*) vsaj ne gnezdiijo v tako tesnih kolonijah kot čigre, tako da naenkrat izzoveš napad le enega, največ dveh parov in ne dvajsetih. V literaturi kroži-

jo zapisi, da je par govnačk med obrambo gnezdišča s sedla zbil dobrega jahača, podrl ovco in v beg pognal velikega psa. Moja izkušnja je trajala vsega en dan, verjamem, da v tem času nisem doživel vsega, kar je mogoče. A tako hudo ni bilo. Dokler sem s ptico ohranjal kontakt z očmi, je napad vedno minil brez dotika. Dva do tri metre pred mano je ostro zavila navzgor in vstran. Če bi ji pokazal hrbet, bi bilo nemara drugače. Že en meter onstran navidezne meje teritorija pa se zame sploh niso zmenile.

Nasvet - lepa priložnost se počasi izteka

Pred dvema letoma je Islandija doživela zlom bančnega poslovanja. Prej dokaj draga dežela je zaradi tega čez noč postala za obiskovalce finančno bistveno bolj dostopna. Zdaj slišim, da se banke počasi ponovno postavljajo na noge, cene rastejo. Že leta 2010 ni bilo tako ugodno kakor leto poprej. Meni pa je samo žal, da za moj pobalinski načrt podaljšanja izleta na Islandiji, ki sem ga koval zadnjo noč pred odhodom s pločevinko piva pred in kozico nad sabo, nisem imel dovolj poguma. Dva tedna neokrnjene, hladne islandske narave ob koncu junija sta bila, glede na razmere, odločno premalo. Naslednjič, ko bom spet šel tja, in nekoč gotovo bom, pa me bo vse skupaj stalo bistveno več. ●

LITERATURA:

- GUÐMUNDSEN, H. & J.B., HLIÐBERG (1997): Bird watching. – Ritsmidjan, Reykjavik.
- HILMARSSON, J.O. (2010): Icelandic bird guide. – Idunn, Reykjavik. (zanimivost, knjiga je bila natisnjena v Sloveniji)
- KRISTINSSON, H. (2010): Flowering plants and ferns of Iceland. – Mal og Menning, Reykjavik.